

3591

AUREL CIATO

**PROBLEMA
MINORITARĂ LA NOI**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**CONFERINȚĂ
ROSTITĂ LA
TIMIȘOARA, LUGOJ ȘI CLUJ**

CLUJ, 1927

3591 AUREL CIATO

*Domnului Alexandru Lăpădatu,
Ministrul Cultelor și Artelor, —
Omagiu și Înaltă Considerație*

Autorul
**PROBLEMA
MINORITARĂ LA NOI**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CONFERINȚĂ

ROSTITĂ LA
TIMIȘOARA, LUGOJ ȘI CLUJ

CLUJ, 1927

Prefață.

Cine crede că va găsi în acest mic tratat o propunere concretă pentru soluționarea definitivă a problemei noastre minoritare, va întimpla de sigur, o mică decepție.

Nu numai pentru că cadrele unei conferințe sunt prea strimte pentru a cuprinde o dezvoltare atât de vastă și de complexă, ci pentru că, peste tot, factorii cu cari trebuie să calculăm în vederea stabilirii unui astfel de aranjament intern, sunt încă prea fragili, prea labili, prea embrionali, decât să ne poată oferi cimentul necesar pentru o alcătuire complectă, solidă și durabilă.

Resolvirea problemei noastre minoritare, recte : a *referințelor naționale* din patria noastră, este — mai ales în stadiul de evoluție în care se găsește actualmente statul român — mai mult decât ori-și-ce, o problemă de stat. *Politica de naționalități a statului*, va avea deocamdată rolul cel greu și plin de răspundere, de a interveni activ, cu înțelegere și cu prevedere, pentru a netezi asperitățile ce fatal se vor deschide încă, asigurând în acelaș timp, mai pre sus de toate : *integritatea și unitatea politică a țării, consolidarea națională și armonia socială*. Când apoi, dispoziția sufletească a minoritarilor noștri, *se va stabiliza într'un curs unitar de viață politică*, — atunci numai se va putea propune cu dreptate, o soluționare definitivă. Dar până când dispoziția sufletească a minoritarilor noștri este de așa fel, încât chiar distinsul sociolog maghiar Jászai Oszkár, constată că Maghiarii noștri — spre o pildă — sunt divizați astăzi în nu mai puțin de opt grupuri, între cari nu lipsesc nici de acele cari își așteaptă mântuirea dela Horthy și dela bolșevism, — până atunci *statului* îi revine suprema datorie să vegheze și să ajute — desigur, în limita strictă a atribuțiunilor sale — *crearea acelui echilibru sufletesc*, care să reprezinte resultanta adevărată a tuturor preocupărilor și manifestărilor de viață a-le minoritarilor noștri. Și când această așezare se va forma, care probabil va fi diferită după naționalități, atunci numai, adevărata politică de stat va putea, în afară de conduita *generală*, ce o va observa *strict, egal și necondiționat*, față de toți *cetățenii săi*, să fixeze și anumite amenajamente pentru o minoritate, ori alta, în măsura în care se vor ști adapta împrejurărilor schimbate și vor accepta ideea de stat român fără nici un gând rezervat.

Totul e prin urmare, deocamdată, o chestie de oportunitate, dictată și condiționată de sinceritatea și lealitatea, cu care minoritarii noștri vor voi să între în larga cetățenie românească.

Privind astfel chestiunea, eu m'am mulțumit să fixez în studiul de față numai *cadrele* în cari se poate trata — fără pericol — problema noastră minoritară, și să etalez *numai considerațiunile generale*, cari trebuie să fie la baza unui atât de important aranjament intern.

Dar prin această restricțiune ce mi-am impus, — dupăcum se va vedea în de-alungul acestui tratat —, nu am intenționat nici pe departe să suprim, ori să neglig măcar, postulatele ce decurg din natura intimă a principiului de naționalitate, ci pretind numai, ca ele să fie ținute în cadrele lor: „să asigure progresul libertății fără a produce devastări și ruine în alte părți.“

Întreg studiul acesta modest, aş dori să fie considerat numai ca o introducere a unor desvoltări mai largi, pe cari, dându-mi-se posibilitatea să le dau publicității, cred că vor fi apte să ridice vâlul deasupra multor dificultăți și amănunte, cari ne înveninează încă, fără rost, raporturile, cari ar putea fi cât de cordiale și de demne de veacul ce-l trăim.

Problema minoritară la noi

Considerațiuni generale în vederea rezolvirii juste a referințelor naționale din patria noastră.

Doamnelor și Domnilor,

Înfăptuită unitatea noastră politică și luând astfel în primire moștenirea ce ne-a lăsat-o sacrificiul supraomenesc al atâtor generațiuni de martiri, — prima datorie ce ne revine celor ce am supraviețuit războiului sângeros, este : să privim în față și să analizăm cu dreptate și cu pricepere, întreg complexul de probleme, pe cari ni le-a ridicat o situație schimbată și să studiem temeinic toate elementele noi, cari ar putea să aibă vre-o înrăurire asupra viitoarelor dezvoltări a lucrurilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Va trebui, ca aplicând pe aceste domenii atât de variate și de întinse toate considerațiunile, cari corespund mai bine alcătuirii noastre intime sufletești, să realizăm în acelaș timp, o unitate de vederi și de conștiință în toți cetățenii țării, coordonând interesele și tendințele diferite și încopciind cu mână tare firul unei continuități istorice în generațiunile ce ne vor urma.

Se va putea ajunge această țintă, dacă vom ști să ne ridicăm la înțelegerea curată și exactă a conceptelor, dacă vom ști să redăm noțiunilor înțelesul lor originar înainte de a-le fi transmis în conștiința publică și înainte de a-le fi aplicat în practică. Și se va putea ajunge această țintă, dacă vom reuși „să împrăștiem nisipul de pe suprafața pustietății noastre sufletești“ și îngăduind inimii calde, să începe murdarul val de ură și de egoism, ce s'a ridicat astăzi deasupra întregii noastre vieți publice și private, — vom ști să dăm un conținut cât mai nobil tuturor preocupărilor și manifestărilor noastre de viață.

Numai astfel, fiind acasă în ierarhia ideilor și numai apropiind și alipind pe individ cu toată dragostea și cu tot interesul de

intregul din care e chemat a face parte, — vom putea spune că ne-am făcut datoria întregă față de patrie și față de așteptările ce se leagă de rostul nostru de a fi pe această binecuvântată suprafață de pământ.

Ideea de stat și interesele generale ale statului, vor forma apoi reflectorul acela puternic și minunat, care va avea să pună în lumină adevărată soluțiunile ce se vor da diferitelor probleme.

Una dintre aceste probleme, foarte importantă pentru consolidarea și propășirea patriei noastre, este fără îndoială și problema ce mi-am propus să dezvolt astăzi: *problema minoritară*.

E importantă această problemă, nu pentru pericolul ce l-ar cuprinde în sine, nici pentru impetuositatea cu care vor unii să o mențină artificial la suprafață, — ci e importantă pentru avantajile pe cari le poate oferi pentru toți cetățenii patriei, o fericită soluționare a acestei chestiuni, și e importantă, pentru-că prin deslegarea ei, s'ar rezolvi în mod automat un întreg complex de probleme, ceea ce ar oferi nu numai un solid aranjament intern; ci ar avea o repercursiune și asupra stabilirii unor mai agreabile perspective de raporturi internaționale.

Intovărașit de prețioasa DVoastră atențiune, și mai mult încă, de generoasa DVoastră indulgență, On. ascultători, — îmi iau libertatea să ating în thesi unele din acele momente esențiale ale problemei ce mi-am propus să dezvolt, cari vor îngădui apoi, să privim în față întregă problema, fără teama de a aluneca.

Doamnelor și Domnilor,

Un mare bărbat de stat al Maghiarilor. baronul *Eötvös József*, observă foarte nimerit într'una din valoroasele sale opere, ca între multele proiecte de soluționare a problemelor naționale, proiecte așa de diferite unele de altele, există totuși o asemănare, una singură, și anumit: că autorul fiecăruia se crede infalibil, iar publicul mare, le crede pe toate de inacceptabile.

Și e foarte firesc!

Subiectivitatea, care domină cu desăvârșire judecata noastră, este la largul ei mai ales într'o materie unde legenda, exaltarea spiritului, ambițiunea, egoismul, îndrăgirea privilegi-

ilor prejudecățile de tot felul etc., se îndrituiesc pentru a justifica tot felul de experimentări, și unde „machiavelismul și viclesugul, închid pe om într'un domeniu furtunos de interese nenobile.“*) Iată pentru-ce, eu nici nu voiu încerca să indic o soluțiune, care s'ar extinde până la fixarea în amănunte a aranjamentului minoritar, ceea-ce ar putea să escite numai, fără rost, nervii atâtor infalibili providențiali, ci mă mărginesc a stabili numai *considerațiunile generale*, cari trebuie să fie la baza orientărilor noastre viitoare, dacă ținem ca chestiunea minoritară la noi, să poată fi rezolvită în mod just și echitabil. Dar pentru aceea, aceste considerațiuni, nu vor fi nici ele, totdeauna, *pur emanațiuni ale doctrinelor stabilite de știință*, ci vor fi în primul rând considerațiuni *etalate de in-seși stările speciale dela noi*, cari singure pot să îngăduie, să determine și să legitimizeze măsurile agreabile pentru o soluțiune eficace și practică. Căci, să mă folosesc de cuvintele atât de mult regretatului *Aurel C. Popovici*: „Nimic nu este astăzi mai pozitiv stabilit în științele politice ca adevărul : că *singura politică serioasă, este o politică de conformare la individualitatea țării și a populațiunii sale*“. Dacă am ignora acest adevăr și am consulta numai diversele *teorii* cari caută să elucideze problema de naționalitate, desigur s'ar putea ușor întâmpla să încercăm mari desamăgiri, cari ar sfârși în cele din urmă : fie cu o resignare desăvârșită, fie, cu o rezistență dârză, eroică, ținând vecinic strânsă în mâini făclia revoluțiunii aprinsă,

Căci aproape toți scriitorii politici, cari au tratat teoretic problema de naționalitate, o considerau mai mult ca pe o chestie de *conflict* între două sau mai multe neamuri și nu vedeau decât posibilitatea triumfului *unei* naționalități asupra *celeilalte*, nu însă ceea ce ar fi trebuit să formeze preocuparea principală, esențială, a cercetărilor lor în acest domeniu, și anume : de a duce la biruință *ideea de naționalitate* și numai în mod transmis, triumful *unei* naționaționalități ori *alta*.

Astfel, însuși *Max Nordau* ajunge în tratatul său : „*Naționalitatea*“ la următoarele concluziuni : „Nu e aici vorba de o chestiune de drept... ci de o chestie de putere“, — „un popor dominant are dreptul de a nu lăsa să se micșoreze libertatea limbei sale prin prezența unei alte rase în aceeaș țară și de a nu-i face nici o concesiune, care ar aduce atingere confortului său“. Iar într'alt loc, raportându-se la relațiunile din vechea Ungarie, scrie și mai lămurit : „Dar Germanii,

*) Goethe.

Slavii și Români din Ungaria, au deasemenea dreptate când se apără, — și dacă iei ar fi cei mai tari și dacă ar învinge pe Maghiarii izolați în Europa, și dacă i-ar despoia de naționalitatea lor, — fără sprijin, Maghiarii n'ar avea dreptul a se plânge și ar trebui să accepte destinul, la care s'au expus acum o mie de ani, când au năvălit asupra unei țări străine și și-au riscat viața pentru a-și dobândi aici căminuri confortabile — și sfârșește apoi în modul următor: „Numai marile națiuni vor dura, iar printre cele mici, numai acele, cari vor fi capabile să fondeze un stat național independent, *expulzând sau suprimând la nevoie, elementele etnice străine fixate printre ele.*“

Desigur, că astfel de concluzii, pot să fie și ele la locul lor, când lupta pentru „a fi ori a nu fi“, e declarată între două sau mai multe neamuri, ori, când nimicirea uneia e o condiție de existență pentru cealaltă. Dar, până când cetățenii unei țări, oricărei naționalități ar aparține, manifestă dorinți și tendinți contrare, până când patriotismul cinstit și sincer nu le este o noțiune supărătoare, dar numai până atunci! — datoria statului trebuie să fie a evita și a zădărnici orice conflicte de asemenea natură între cetățenii săi, asigurând în cea mai largă măsură și pe o scară cât mai întinsă exercitarea libertății individuale și colective și menajând cu dreptate și înțelepciune toate aspirațiunile juste.

Starea actuală de drept și de fapt, ce s'a creat în urma războiului sângeros, care a angajat colaborarea conștiință și identificată a întregii lumi civilizate, — este o ordine superioară, desprinsă din pulsațiunea unei vieți istorice universale care nu are nevoie să recurgă la forță pentru a se afirma și a se menține. Această ordine superioară, va ști să reacționeze și să se împotrivescă oricărei evoluții inverse ce s'ar încerca pe un punct ori altul al vastei sale suprafețe.

A cunoaște și a pricepe această realitate ar fi un început de înțelegere între popoare, ar fi eliminarea neîncrederii mari care zădărnicește astăzi orice apropiere între ele. A cunoaște și a înțelege această realitate, ar fi un mare pas înainte spre eluptarea păcii adevărate, a acelei „mari idei tehnice“, după cum o numește Domnul de Monzie, „pentru care s'au înființat minunatele laboratorii dela Haaga și Geneva“, mărturii și cheazășii ale noului sistem politic, inaugurat în Europa în urma acelei grandioase manifestări de conștiință, care schimbând fața atâtor state europene a trebuit să sguduie din temelii

însuși sistemul politic învechit, pe care se întemeia o situație nedreaptă și arbitrară.

Doamnelor și Domnilor.

Dupăce am subliniat în aceste câteva propoziții introductive temelia ordinii actuale politice în așezarea mondială, — ne vom opri nițel pentru a ne da seama de formațiunea noului stat român, pentru a cerceta de unde derivă această formațiune sub raport politic, care-i ideea ce stă la baza ei și cât îi este de solid terenul, care va avea să-l primească și să-i asigure durabilitatea?

Ne este încă tuturor în proaspătă memorie formula ticluită pe vremuri de fostul premier maghiar Dezideriu Bánffi că: numai statele naționale au îndreptățire de viață, — „statul care nu știe să devină național, ci rămâne cu caracteru-i poliglot, nu are viitor“ Pornind din această premisă, politica maghiară, permanent și cu multă îndârjire, a încercat desnaționalizarea noastră, a negat pur și simplu, chiar existența noastră ca neam deschilinit.

Era desigur, mult adevărat în ceea ce cuprindea această formulă, dar era foarte puțină logică în concluziunile ce le trăgea Bánffi din menționata premisă. A recunoaște că numai statele naționale au îndreptățire de viață, înseamnă a recunoaște, că naționalitatea prin puterea organică ce residă în ea, este cauza eficientă, iar statul numai efect al acestei cauze. Și drept concluzie ar fi trebuit să-și aplece binișor urechea ca să asculte toate păsurile îndreptățite ale naționalităților conlocuitoare, ar fi trebuit să caute prin cele manuale și catechisme politice, doar va găsi mijlocul prin care să-și mântue țara, asigurând naționalităților, în cadrele statului maghiar, vre-o formă încăpătoare.

Dar nimic din toate aceste! Politica maghiară și-a ales simplu calea cea mai scurtă, mai oablă și mai comodă: desnaționalizarea. Rezultatul acestei experimentări hazarde, se așterne înaintea ochilor noștrii într'o realitate dură!

Se găseau nu-i vorbă, și pe acele vremuri, oameni chiar între ai noștrii, cari credeau aieva, că o națiune se poate desființa la ordin ministerial în 24 ore, cari ezitau să accepte o luptă deschisă, cari credeau în avantajele unei politici de moderațiune, de „îndulcire“—cum se numea pe acele vremuri, și cari ajunseseră așa departe în nizuințele lor de

împăcare* cu orice preț, încât propuneau să renunțăm la punctul prim al programului nostru național, la autonomia Ardealului, și să acceptăm ideea de stat maghiar, așa cum ne-o etalau concepțiile șovinismului maghiar pe acele vremuri, și stând pe această bază și numai în aceste cadre, să ne preparăm viitorul, recte: să ne săpăm mormântul! E regretabil numai, că astfel de oameni pot avea și astăzi un rol în viața noastră publică românească!

Eu, advertisam de pe atunci, voind a opune un argument mai mult singularelor poște de împăcare cu orice preț, să nu se uite: că formele încăpătoare ale naționalității fiind mai multe, când vor fi coapte vremurile, ne vom găsi și noi o haină. „Să nu uităm — scriam în luna Martie a anului 1908, citând din memoriile lui Ludovic Kossuth, că în întreaga muncă uriașe, ce s'a desfășurat pentru pregătirea zăzboiului italian din 1859, chestiunea unității Italiei nicicând nu a fost amintită, nu numai, dar se ofereau astfel de soluții, cari dacă se acceptau, unitatea Italiei pe multă vreme ar fi fost zădărnicită. Așa a fost proiectul dela Complégne, și cu toate aceste, sa făcut unitatea Italiei!“ „Căci oricum să fie împrejurările, — scriam în continuare, — rămâne fapt ce nu se poate contesta, că mai mult decât orișice, *natura* problemelor politice este aceea, care stabilește logica de fer a istoriei și care își reclamă dreptul său, chiar și dacă oamenii nu au îndrăznit la început să cuprindă în toată mărimea, consecințele mișcării pornite“.

Și iată, logica de fer a istoriei nu s'a desmintit nici în cazul nostru, și unitatea României întregite este astăzi un fapt împlinit! S'a adevărit și prin acest act, cât adevăr cuprindea formula manciniană a baronului Bánffy, și cât de falsă și de greșită a fost interpretarea ce el a crezut să dea acestei formule.

Da, România actuală este opera, este emanațiunea ideii de naționalitate, a ideii care incadrate strâns și atâta de norocos în cursul cel mare al unei dezvoltări istorice generale și unitare, și-a eluat recunoașterea, imprimând astfel într'un mod ce nu i-se poate contesta, un caracter *național* statului român.

Prin întemeierea României noi, s'a soluționat definitiv, tocmai o mare problemă de naționalitate, care de o mie de ani își aștepta verdictul lumii civilizate, s'a soluționat prin martiriul neîntrerupt al atâtor generațiuni, și prin șuvoalele de

sânge a celor aproape un milion de eroi, căzuți numai în războiul pentru întregirea neamului. Și dacă această soluționare a fost sancționată mai târziu și prin votul liber și hotărât al populațiunii, dat în baza principiului de autodeterminare al popoarelor, — aceasta nu însemnează că acest principiu s'ar putea suptia la infinit și că l'ar putea invoca astăzi și minoritarii noștrii pentruca la rândul lor, să-l aplice și ei în statele succesoare. Căci dacă s'ar admite în nouile alcătuirii de stat, dreptul de autodeterminare pe seama minorităților, mâine ne-am trezi în cadrele autonomiilor lor cu alte minorități, și aceasta s'ar perpetua la infinit. De aceea este așa de clar și de categoric postulatul principiului de naționalitate: că pe teritorii cari nu sunt complect homogene din punct de vedere etnic, hotarele *generale* de naționalitate vor hotărâ granițele statului respectiv. De aceea și dispozițiile tratatului de pace se mărginesc să acorde minorităților libera lor dezvoltare culturală și economică, fără a ține însă seama de veleitățile inistorico-politice, cari nu congruează cu postulatele ideii de naționalitate.

Dar în afară de aceste deducții, la cari ajungem prin aplicarea principiului de naționalitate, — elocvența cifrelor încă ne învederează caracterul național al acestui stat, în a cărui hotare, — după datele statistice culese de d. Iuliu Maniu în studiul său „Problema minoritară“ — față de populația românească de peste 74% din totalul țării, chiar cea mai numeroasă dintre minorități, cea maghiară, reprezintă abia 8.6% din populația întreagă, dislocată însă pe un teritoriu de cca 100.000 chm. pătrați, lipsită de continuitate geografică, așezate în enclave, dintre cari singur cele trei județe secuești reprezintă o enclavă mai remarcabilă.

Dar când accentuez și relievez în acest chip caracterul național al statului român, nici pe departe nu-mi trece prin gând să contest dreptul de existență al celorlalte neamuri conlocuitoare, cari vor avea toată libertatea să se cultive, conform firii lor proprii, păstrându-și neatrinse toate atributele naționalității lor distincte. Singurul lucru ce nu li-se va putea îngădui, este o organizațiune aparte, care ar purta în sine nucleul desagregării politice.

Căci constituirea politică într'un stat nu se poate face, decât ținându-se seama de interesele generale ale statului și subordonând interesele particulare, acestor mari interese.* Orice încercare de organizație separatistă, care nu s'ar pune în a-

* Bluntschli.

cord cu caracterul statului și cu temeliile vieții de stat, și care s'ar sustrage de a participa la viața de stat în și prin acele organe cari sunt a-le statului, ar fi refuzul deplinei asimilații cu ceilalți cetățeni, ar fi negațiunea, ori în cazul cel mai bun condiția patriotismului, ceea ce un stat modern nu poate să admită.

În resumat: Statul național român nu înțelege să prigo-nească naționalitățile conlocuitoare, nu le contestă dreptul la o viață a lor proprie, și prin atributul de „național“ ce și-l ia, nu tinde la desnaționalizarea lor, ci enunță numai un principiu, constată o realitate: că statul român „nu este un mozaic, ci este un product al istoriei, o organizațiune și conștiință unitară“! Popoarele conlocuitoare se vor împărtăși în cadrele acestui stat de tot scutul și de toată protecția lui, având a îndeplini o singură condițiune și anumit: de a intra fără nici un gând rezervat, cu toată sinceritatea și cu tot devotamentul, în marea și ospitaliera cetățenie românească!

Doamnelor și Domnilor.

Am ținut că e necesar să stabilesc în modul cel mai hotărât cadrele în cari se poate trata la noi problema minoritară, pentru că am ținut că e nevoie a-se spune lămurit, într'un mod care să nu sufere nici o îndoială, care este punctul nostru de plecare în această gingașe chestiune. Aceasta, pentru a preîntipina mari neînțelegeri și-poate-mari dezastre, cari ar putea să urmeze, dacă s'ar stărui și de aci înainte să se accentueze păreri și rezonamente ca și cele ce s'au strecorat chiar în ultimul timp în o parte a presei noastre minoritare. Astfel, citiam înainte cu câțiva ani într'un ziar minoritar că statul român „derivă și-și trăește viața independentă din bunăvoința aliaților“ și că „națiunea română s'a ridicat la bine și la noroc pe urma unor întâmplări necontrolabile a-le istoriei, precum ese la suprafață o însulă-necunoscută din valurile mării“. Semnificativă este și aceea parte dintr'un articol scris de o personalitate marcantă a Maghiarilor, care exprimă următoarele: „în viața socială și politică a noului nostru stat, noi nu putem să ne angajăm la un rol activ, ci trebuie să lăsăm în grija parlamentului englez și a altor parlamente, ca ele să ceară seamă și să ne elupte drepturile minoritare stipulate în contractul de pace. Noi să ne izolăm până atunci, și cel mai mult să ne arătăm rănilă“, — iar un

alt ziar crede că alipirea Transilvaniei de patria mamă, e numai o „formă grotescă“ a „politicei zilei“ și cere dela noi „să judecăm ținuta maghiarimii ardeleni din situațiunea de *drept public secular al Ardealului* și nu „*prin oglinda politicei zilei!*„

Desigur, ne aflăm în fața unor exerciții de stil, prin cari gazetari întrepizi au încercat să atingă recorduri. Dar totuși aceste ieșiri, izolate chiar, nu sunt de natură, să trezească credința în noi, în cei cari suntem doritori de bună înțelegere, că munca și străduințele noastre își vor aduce rodul. Pentru aceea, cred, că e de datoria presei serioase și conștiente de menirea ei, să condamne și să execute astfel de ieșiri, ori în care tabără sar ivi, și să contribuie astfel, ca presa să rămână în limitele înaltei sale misiuni. Acesta ar fi primul pas pentru a curăți terenul pe care ne-am propus să operăm.

* * *

Sondând mai departe acest teren, vom găsi, că mai sunt unele pedici de înlăturat, înainte de ce am intra în detaliile chestiunii. Astfel ne apare ca o *condiție prealabilă* a rezolvirii problemei minoritare la noi: ***reintegrarea elementului românesc din teritoriile de nou alipite patriei mame în drepturile lor.***

Se știe, că politica statelor vechi a fost o politică de opresiune și de intoleranță față cu populația de baștină românească, a cărei rezultat vizibil este reducerea elementului românesc pe nedrept și uneori prin uzurparea chiar a drepturilor sale, la o situație inferioară față de celelalte neamuri conlocuitoare. Aceasta nedreptate de veacuri trebuie reparată și *numai după ce națiunea română din nouile provincii va fi instituită complect în drepturile ei, va deveni cu adevărat actuală și chestia împăcării minoritarilor noștrii.* Căci să nu uităm: nici nu de o *împăcare* a minorităților poate fi propriu zis vorba la noi, ci de o *rezolvire justă a referințelor naționale din patria noastră*, ținându-se seama de toate aspirațiunile îndreptățite ale complexului de neamuri cari constituie națiunea politică română.

Că nu au fost juste aceste referințe în trecut, se va vedea lămurit dintr'o singură pildă: Așa în Ungaria și Transilvania la o populație de 6.303'685 maghiari și 9.335'684 nemaghiari (după stat. maghiară din 1884) erau în totalul de 180 școli medii, 167 maghiare și numai 13 ale celorlalte naționalități

împreună. Cred că e destul de elocvent acest singur exemplu, pentru a inveda necesitatea intervenției statului român pentru a repara asemenea nedreptăți și pentru a ajuta crearea unui echilibru de forțe, care să reprezinte resultanta advărată a valorilor și forțelor capabile a se manifesta. Numai după o aranjare în acest sens, poate fi vorba și de amenajarea unor ambiții separate ce se vor ivi!

În baza acestor considerațiuni:

1. *Se vor anula toate acele dispoziții cari au acordat privilegii unei naționalități ori alta, în mod injust, ilegal, ori în dauna intereselor românești.*

2. *Se va face instituirea integrală a Românilor de pe aceste teritorii în drepturile lor, și spre acest scop se va face uz de corectivul proporționalității în baza căruia, în raport cu numărul lor, însă în cadrele intereselor generale de stat, vor fi aplicați fiii diferitelor naționalități în oficiile publice, și tot numai în această proporție se vor împărtași de beneficiile de stat.¹⁾*

3. *Statul român va trebui să repare în acelaș timp tot ce s'a omis ori s'a neglijat în trecut față de Români sub raport cultural și economic din partea stăpânirilor asupra țării străine.*

Pentru atingerea acestui scop: *va proteja în primul rând crearea așezămintelor culturale și economice românești, până ce se va ajunge la aceea egalitate proporțională, dela care au fost împiedecați și stânjeniți în decursul veacurilor. Tot în baza și amăsurat acestei cerinți se vor naționaliza toate întreprinderile economice de stat și diversele ramuri ale instrumentelor mari de economie națională.*

4. *O altă îndatorire importantă a statului va fi să ajute revenirea la matcă a tuturor Românilor, cari cedând împrejurărilor, presiunilor și tuturor mijloacelor de seducere create într'adins, s'au lăpădat de naționalitatea lor.*

5. *Va purta apoi grija de a găsi mijloacele cele mai practice pentru cultivarea efectivă a limbei românești în deosebi în ținuturile unde influința străină a făcut ravagii mai mari.*

6. *Tot în urma unei politici perseverant ostile populației românești de baștină și cu vădita tendință de a slăbi pu-*

¹⁾ Poate fi aci vorba de împăcarea „minoritarilor“, când gravamenul nostru al Românilor din provinciile alipite este de a fi împărtașiți în oficiile publice și în beneficiile de stat în măsură proporțională cu minoritarii noștri.

terea de rezistență a poporului român, s'a pus stăpânire în mod artificial, pe toate orașele provinciilor românești. Datoria statului român este să *întărească poziția elementului românesc la orașe* și necruțând nici jertfe, nici osteneli să *tindă mereu, conștient și cu sistem, a-le imprima un caracter cât mai românesc*, fără a jicni bine înțeles, drepturile câștigate în mod legal. Fără să insist asupra rolului covârșitor ce-l au orașele în toate ramurile de dezvoltare: culturală, economică și politică ale unui popor, — voiu menționa numai soarta ce i-se hărăzește sub *raport național clasei mijlocii*. „Este în deobște cunoscut, că clasa mijlocie oferă astăzi singurul teren unde procesul de asimilație, această formă specială a luptei lente și pașnice pentru existență, este și astăzi activ. Mijlocul efectiv al acestei asimilațiuni este încrucișarea de rase“. „Se vede dar, că lăsând să dăinuească starea de acum ar fi să ne lipsim de clasa care ca și în trecut ar fi absorbită de cei mai tari numericește“¹⁾ Așadar, nu intenția de a asimila, ci *considerațiuni de legitimă apărare* vor determina hotărârea noastră de a contribui din toate puterile, ca să dăm orașelor noastre o înfățișare care să stea în raport cu importanța numerică a elementului românesc, în mijlocul căruia ele au fost artificial create, și să desăvârșească de altă parte, structura socială a poporului românesc prin ridicarea la treapta ce i-se cuvine a clasei industriașilor și comercianților români, a cărei dezvoltare în trecut, a fost forțamente împiedecată“²⁾

* * *

Urmează acum să ne ocupăm de pericolele de proveniență mai nouă, ce ni-le etalează elementele străine, dubioase, cari s'au strecurat la noi în decursul războiului și după războiu, și cari vor trebui înlăturate cu toată energia. Acești oaspeți neaveniți, se pot clasifica în trei mari categorii. Una dintre aceste categorii o formează acei foști cetățeni unguri, cari locuind în ținuturile alipite la data unirii, au optat pentru o cetățenie străină, în răstimp însă, sau răsândit, și s'au reînapoiat în țară, unii, chiar cu pașapoarte false. Alții, dela început, și-au lăsat aici familiile lor, sporind astfel numărul streinilor, iar ei, rezervându-și titlul de a ne cerceta cât mai

¹⁾ Aurel C. Popovici.

²⁾ Dr. Iuliu Maniu — „Problema minoritară.“

des țara, și a-și îndeplini astfel nesupărați și nebănuiți, rolul de agenți în serviciul inamicului, ori în cazul cel mai bun, întreținând neconținut legătura între aspirațiunile de revanșă și dispoziția iredentă dela noi. Această dublă cetățenie, dublă ubicațiune, acest pelerinagiu necurmat, costitue un permanent fervent de agitațiune, nutrind nădejdi seducătoare și împiedcând revenirea la normal a dispoziției sufletești la minoritarii noștrii. Trebuie să se stabilească odată ogașa, în care fiecare să-și găsiască așezarea sa definitivă!

A doua categorie este a acelor streini, cari în calitatea de experți și specialiști, își află aplicare la noi, la diferitele instituții industriale, foarte mulți, cari nu pot invoca nici titlul acesta, simpli muncitori ori meseriași, alții vagabonzi, ori figuri suspecte, cari ne umplu orașele, făcând concurență a-lor noștrii și constituind în bună parte un adevărat pericol pentru siguranța statului și pentru buna înțelegere între cetățeni. Statul va trebui să ia măsuri ca să se facă o revizie riguroasă a străinilor aplicați la diferitele branșe și întru cât pot fi supliți, să fie îndrumați a părăsi țara, iar institutele industriale, cari aplică străini din lipsa de specialiști la noi, să fie obligate ca până la un termen dinainte fixat, să-și crească personalul trebuitor din fii de-ai cetățenilor români! Vagabonzii și figurile suspecte apoi, să fie expulsați fără întârziere și fără pardon.

Prin aplicarea acestor măsuri preventive, de siguranță, nu facem decât să ne apărăm țara și neamul, populația întreagă, fără deosebire de neam și lege, față de invazia ce ne amenință cu cotropire de toate părțile.

Urmează apoi a treia categorie de străini, pe care o formează imenzele grupuri de refugiați: Unguri Greci, Ruși, Armeni, și alții, sub a căror imbieatoare paravană, s'au strecurat și se strecoară toate elementele dușmănoase, anarhice, între cari, cel mai primejdios ca număr și ca tendinți subversive ni-se prezintă elementul evreesc, despre care ziarul sionist din Cluj scrie că „smuls din rădăcinile propriului său teren“ e nevoit să emigreze. — „Dar unde să meargă“—se întreabă acelaș ziar— „fiecare colț de pământ îl respinge și îl alungă, până și Austria, care până acum era așa de îngăduitoare și umană. „In Ucraina progrom — scrie amintita foaie — în Polonia prigonire, în Rusia inceputul asimilării, în Galiția foamete și nesiguranță, mai departe spre Apus o existență foarte problematică.“ A uitat să amintească

și de soarta, de care sunt împărtașiți evreii din Ungaria, pentruca tabloul să fie complet, iară perspectiva ce ni-se deschide, nouă, să fie extrem de îngrijorătoare. Căci dela noi nu emigrează decât arhimilionarii evrei, ori în cazul cel mai rău *milioanele lor*. Pe noi ne amenință însă *imigrarea evreilor*, care este în plin curs. „Das Hineinströmen mit Leib und Seele“... „în ein fertiges Land“... „nach unseres Herzen's Wunsch“ — aceste pretenții a-le sionismului se descarcă astăzi asupra țării noastre în mod neînduplecat. Venalitatea acelor autorități, cari ar trebui să vegheze, îi ajută în nizuințele lor, iară biata țară își desbracă sânul și zi de zi își schimbă fața.

Când accentuez aceasta grea nenorocire, nu mă gândesc desigur, decât la aceea parte a Evreimii, care în timpul războiului, ori după războiu, ne-a invadat țara. Evreii de baștină, ei, *individual*, se vor împărtași de toate drepturile și de toate libertățile ca și ceilalți cetățeni. Totuși, un advertisement binevoitor Evreilor noștrii, cred a fi la locul său, pentru a preîntimpina mari și funeste nenorociri, ce, fatal, vor urma, dacă se va persista și pe mai departe în atitudini, cari sfidează autoritatea statului român și vatămă adânc conștiința națională românească. Astfel, încercarea rabinerului Kecskeméti de a atrage evreimea într'o organizație maghiară, câtă vreme o mare parte a evreimii tinde să se emancipeze de sub orice tutelă străină și să devie *națională*, nu este un act, care trebuie împedecat tocmai pentru a preveni mari neînțelegeri? — ori, declarațiunea ce o cetim în ziarul sionist din Cluj, de următorul cuprins: „Noi ne alăturăm ca soțide arme la celelalte minorități, căci ele sunt aliații noștrii *naturali*. Și dacă va fi nevoie, noi vom fi primii, cari vom lua coiful de asalt și vom porni în contra barierelor și a rețelelor de sârmă conservatoare“ — nu este o provocare, pe care nu o putem primi fără nici un răspuns din partea noastră? De fapt, Evreii noștrii ziși „de baștină“, cari însă, în marea lor majoritate, nu'și au ingropați în acest pământ nici moșii, nici părinții, — luptă de pe acum, din răspuțeri, luptă pe diferite fronturi, îi găsim în toate taberele, numai în tabere cari tind la consolidarea și întărirea țării nu-i prea putem găsi. Sioniștii vor să conducă naționalitățile spre *organizațiuni separatiste*, Evreii-Unguri supralicitează șovinismul maghiar, iar alții, în serviciul propagandei bolșevice, încearcă să atrofieze sufletele, să distrame nădejțile într'o revenire la

normal și să distrugă orice autoritate, pentruca în cele din urmă, ziarul sionist „Uj Kelet“, să-și țese firul nădejdilor mai bune, aruncându-și privirea peste hotară, spre aliați, dela cari așteaptă o intervenție efectivă.*)

Iată, atitudini și dispoziții sufletești, cari trebuiesc revizuite, pentru a putea, și Români, și minoritari, deopotrivă, să ne dăm cu toată sinceritatea mâna, pentru a îndepărta primele obstacole de cari am făcut amintire, ceea-ce ne va îngădui apoi, dupăce vom fi spălat pragul casei noastre, dupăce vom fi rămas adeverații stăpâni în casă — să stabilim și acordul necesar pentru un aranjament intern agreabil.

Deslegarea chestiunii naționale, fiind *interesul comun al tuturor naționalităților împreună*, ea va fi determinată în primul rând, de *impreurările specifice a-le statului*. Impreurările specifice a-le statului nostru, spre o pildă, pretind astăzi cu o elementară putere, să ne debarasăm mai întâiu de toate elementele strecoreate la noi în mod clandestin, cari ar putea să primejduiască siguranța și integritatea statului și cari ar putea să ne dărapene armonia socială.

Tot impreurările specifice a-le statului nostru ne dau a înțelege, că în cadrele acestui stat, abia alcătuit în hotarele-i politice de azi, nu se poate pune teza problemei minoritare într'un fel cum se pune, ori s'ar fi pus, într'un stat cu un trecut de sute de ani. La noi, toți, și Români și minoritari, și unificatori și așa ziși regionaliști, suntem încă numai în căutarea unei așezări, care să satisfacă așteptările tuturor și să dea în acelaș timp un conținut propriu ființei statului român.

Noi nu putem admite ca naționalitățile noastre bunăoară, cu puternica lor organizație, ce și-au creat-o în decursul veacurilor, grație situației lor privilegiate, să pretindă azi, a-și continua simplu viața din trecut, fără să țină seama de situația schimbată, de așteptările, de nizuințele indreptățite, a-le celor ce cu forța și cu viclesug, au fost în tot timpul ținuți în intunec; precum de altă parte, nu am putea admite nici pretențiunea ce s-ar ridica eventual din partea chiar a fraților noștrii dintr'o provincie oarecare: de a ne adapta complet felului lor de a fi, de a accepta legi și da-

*) „E sigur — scrie susnumita foaie — că micile state naționale, cari au răsarit în prajma Rusiei, nu numai din nevoe internă au acordat minorităților libertăți naționale, dar și din cauza presiunii puterilor străine“ — își exprimă apoi convingerea că acest lucru se va petrece și în celelalte țări.

tini, cari nu corespund exigențelor noastre adevărate și cari nu au nimic comun cu exteriorizarea fondului nostru sufletelesc.

„Pentru a putea realiza unirea organică a forțelor de pretutindenine — spune d. I. I. C. Brătianu, într'un mare discurs al său — este datoria noastră să facem acordul intereselor tuturor regiunilor.“ Aș putea să adaug la acest postulat: să facem și *acordul aspirațiilor legitime ale tuturor popoarelor cari compun statul român*. Dar acest acord nu se poate face, dacă și unii și alții, își etalează simplu dorințele și doleanțele, iar de-aci încolo: perreat mundus! Trebuie să privim și să analizăm nițel mai de aproape, prin prisma unei mai înalte și mai curate conștiinți *realitatea lucrurilor*, precum și toată situația ce ni-se înfățișează prin noua alcătuire de stat — și atunci vom vedea și vom înțelege numai decât, că în ordinea evoluării politice suntem încă numai în stadiul începutului și că *problema cea mare a zilei* pentru statul român și pentru cetățenii săi, astăzi nu poate fi alta, decât însăș *constituirea națiunii române*. — Precum Vergilius în „Aeneida“, recunoaște, întemeierea ginții romane, ca singurul act vrednic de remarcat pe acele timpuri, adevărat „magnum opus“, tot astfel noi, după înfăptuirea marelui act istoric, care ne-a dat unitatea politică pe o bună suprafață de pământ, trebuie să îndeplinim astăzi pe baze solide și largi: *constituirea cu adevărat a națiunii române!*

Și precum America, a putut să creeze din amestecul acela de imigrați de dierite neamuri o singură națiune, transformând civilizațiunea acumulată acolo într'o cultură specifică americană, îngăduind în acelaș timp, să-și păstreze toate naționalitățile ființa lor distinctă, tot astfel, cu bunăvoință și cu bună înțelegere, și mai presus de toate, printr'o cărmuire înțeleaptă și înțelegătoare, vom putea realiza și noi minunea unui nou tip de stat în Europa Centrală, fără să fim siliți să mai-muțerim într'un mod servil, numai ceea-ce putem lua „fix und fertig“ din realizările de șablon a-le altor state. Mijlocul care ne va conduce cu siguranță spre această realizare, va fi „o fericită combinațiune a principiului nivelator cu cel individualizator“, ceace ne va da o orânduire a vieții de stat cu totul alta decât cea de azi, din care va decurge în mod automat și soluționarea definitivă, dreaptă, a problemei noastre minoritare.

Dar, pentru a-se ajunge această țintă, avem desigur, nevoie de tot curajul gândirii, trebuie să căutăm neconținut idealele mari și atrăgătoare, cari să ne ridice de o potrivă și viața individuală și viața colectivă, și cari să împrumute sufletului nostru căldura, care să ne poată revoluționa.*)

Porniți, în *ăst chip*, spre cucerirea unei mai bune și mai demne sorti, coordonând toate funcțiunile organismului nostru național și toate manifestațiunile vieții noastre sufletești — atât de bogate și de variate în nuanțele lor — în vederea acestui suprem scop — se va crea pe nesimțite și *spiritul public propriu românesc*, care astăzi ne lipsește cu desăvârșire și atunci, numai atunci, se va produce și minunea visată și ahtiată de marele patriot Nicolae Iorga: „*minunea cea mare mai sfântă decât toate minunile: Ivirea neamului românesc*“.

Dar până atunci, până ce ne va fi dat să auzim această muzică a viitorului, viitor, pe care-l doresc să fie cât mai apropiat, — datorită tuturor spiritelor de elită este, să conlucreze cu tot devotamentul și cu toată energia lor, pentru a-se tăia liniile mari, pe cari să înainteze ca și o armată în șir întreg neamul românesc, netezind contrastele și nivelând asperitățile.

Statul îndeosebi, va trebui să iese din expectativa-i incoloră, să înceteze de a fi un cadru pentru o pictură pointilistă, și să-și ia rolul ce-i revine: *de a interveni activ* în organizarea rânduiriilor de mâine.

Doamnelor și Domnilor,

Mi-am permis să vă dau în fuga condeiului aceste cadre mari, în cari se poate trata problema minoritară la noi, — acum îmi iau libertatea cu binevoitoarea DV. îngăduință, să înșir o serie de *considerațiuni generale*, de natură să aștearnă pe câmpul cercetărilor noastre, straturi noi, proaspete, gata de a primi sămânța roditoare. În această direcție, pentru a nu greși, am consultat de aproape pe distinsul scriitor și reprezentant al ideii de naționalitate la noi, pe atât de mult regretatul Aurel C. Popovici, a cărui înțelepte rezonanțe le utilizez și eu, ici-colo, în dealungul acestui tratat:

Scopul principal al rezolvirii problemei minoritare trebuind să fie: asigurarea viitorului țării printr'o reală conso-

*) Dr. Cassin Maniu.

lidare a raporturilor sale naționale, aceasta va trebui să se facă prin mijloace practice, eșite din *condițiunile reale de existență* a-le României și a-le popoarelor sale.

Minoritățile din regatul României fiind în cea mai mare parte rupte din teritoriile altor state, cari și-au trăit propria lor viață cu aspirațiunile lor distincte, la deslegarea chestiunei minoritare se va recere o examinare temeinică a idealelor, frământărilor și tendințelor din statele respective și *printr'o politică externă înțeleaptă*, se va tinde la o nivelare a contrastelor, iar de altă parte, se va nizuși *a le face naționalitățile înseși refractare*, împotriva ori căror tendințe centrifugale, prin mijloace cari vor îngădui, individualizarea și atașarea sinceră a acestor naționalități către noua lor patrie.

Pentru a se salvarda interesele superioare și permanente ale statului, principiul conducător trebuie să ne fie, ca acordând minorităților noastre cea mai largă libertate pentru dezvoltarea și afirmarea lor, — aceasta să se facă printr'o astfel de *orânduire a vieții de stat, care să facă imposibilă* orice tendință de subminare și orice manifestare care ar putea să survină ca un moment propriu de a tulbura armonia politică și socială.

O altă preocupare principală pentru bărbatul de stat, care vrea să rezolve această problemă este, să caute a-i da o rezolvire *definitivă*, stabilind precis hotarele până unde se poate merge în pretențiuni și în concesiuni, și de o parte și de alta.

Nu tendința de a mulcomi naționalitățile noastre, ori de a seduce lumea prin aparențe constituționale, nu abordarea de paliative, ori mai mult încă: interese personale, ori de partid, să ne conducă în deslegarea acestei chestiuni, ci dorința tare de a da o directivă pentru toate împrejurările, de a crea o temelie sigură și trainică pentru încadrarea aspirațiunilor minoritare în sistemul vieții noastre de stat sub presiunea unui spirit public puternic și luminat. Se va forma în ăst chip un sistem în aranjarea problemei de naționalități, care va fi urmat de toți oamenii răspunzători ai țării și această problemă nu va putea forma obiect de speculă în dauna intereselor superioare naționale pentru toate partidele și pentru toți câți vor să parvină.

Desigur, orice aranjament de acest fel, presupune o reciprocă sinceritate și lealitate. Pentru aceea, deocamdată, până la izbândirea acestei dispoziții sufletești, sunt inevitabile *con-*

siderațiunile de oportunitate, nu însă pentru a suprima pretențiunile inerente naturii intime a principiului de naționalitate, ci pentru ca ele să fie ținute în cursul și în cadrele lor, ca să asigure progresul libertății, fără a produce devastări și ruine în alte părți.

În afară de aceste considerațiuni generale, mai sunt și alte momente cari luate în dreaptă considerare vor contribui foarte mult la o deslegare justă și fericită a acestei chestiuni. Astfel:

O preocupare generală a guvernelor românești trebuind să fie ca prin toate dispozițiile ce vor lua să tindă mereu la o *unificare* cât mai desăvârșită a statului, — totuși, în tendința aceasta, nu se vor trece cu vederea *legile universale a-le vieții de stat*, cari pretind ca *organizațiunea politică să fie în deplină armonie cu construcțiunea socială a țării*; ca să se respecte absolut și pe toată întinderea *dreptul și dreptatea* asigurând *ordinea morală și materială* și în fine, ca statul cu toate așezămintele sale să *stea în serviciul culturii și al progresului general*. Cu un cuvânt se vor respecta cu sfințenie toate acele condițiuni, cari sunt cerințele oricărui stat modern, pentru a se putea numi stat de drept, stat cultural.

Prin păzirea cu scumpătate a acestor postulate de ordin superior, e în bună parte, rezolvită însăși problema minoritară.

În deosebi, în relațiile noastre speciale, este în interesul bine priceput chiar al *unificării*, — care nu trebuie să însemneze numai de cât unificarea *prin legi*, în multe cazuri irealizabilă în mod just — ca aceasta unificare să se facă ținându-se seama de acele criterii, cari pot să determine mai mult, *alipirea sinceră și voluntară* a noilor cetățeni către noua lor patrie. Spre acest scop:

a) Nu vom preface printr'o singură trăsătură de condeiu într'o „tabula rasa“ toate stările de drept și de fapt din ținuturile de nou alipite vechiului Regat. Din contră, vom ținea cu rigoare seama ca să nu se atingă cu nimic *interesele juste și sentimentul de drept al populațiunii*, căci nu trebuie să se uite, că în unele din provinciile alipite au fost stări de drept, cari oricât ar fi fost de neprielnice pentru afirmarea naționalității noastre, totuși au fost apte pentru a da naștere la „religiuni de libertate“, la „doctrine de acțiune“ la „doctrine de demnitate morală“ și de „exaltare a personalității“, — după cum ar spune Renouvier.

Inovațiile ce se vor introduce însă, în diferitele ramuri

administrative, judiciare etc., trebuiesc reduse la minimul indispensabil și în tot cazul să prezinte *un avantaj, un progres, o amplificare și o simplificare față de trecut!* Nouii cetățeni să nu fie vexați prin tot felul de dispoziții, cari în cele mai multe cazuri nu fac decât să încurce treburile și să producă amărăciune adâncă fără nici un scop salutar. Tranziția dela un imperiu la altul, trebuie să se facă lin, fără zguduiri, pe neobservate chiar.

b) Vom ținea seama apoi, de acel sentiment general, de acel spirit public, cari în urma referințelor comune de veacuri, s'au dezvoltat în mod lent și — poate — inconștient în toți locuitorii singuraticelor provincii, sentimente cari nu sunt propriu zis altceva, decât *patriotismul local* redus strict la alipirea înflăcărată de acelaș colț de țară, *fără a avea nimic comun cu referințele politice din trecut.* „Das innige Band der Zusammengehörigkeit“, acest sentiment puternic, creator, nu numai că nu poate fi o piedecă pentru încheierea și consolidarea statului, ci va fi chiar un puternic stimulent de energie, de activitate voluntară, de emulare nobilă și conștientă, — iar bărbatul de stat înțeleghător, *Uva ești să exploateze* acest sentiment, pentru a servi celor șovăelnici ca *punte de trecere la patriotismul român.*

„Experiența generală ne arată — scrie marele bărbat de stat Eötvös — că cercuri mai restrânse au totdeauna o mai mare forță atractivă pentru individ... Aceasta în sine nu conține nici un pericol, dimpotrivă, legăturile prin cari singuratele se simte înălțuit de cercul său mai restrâns, sunt de natură a întări homogenitatea întregului, dacă nu s'a disolvat cimentul, care unia aceste cercuri, și între dânsele și întreg, nu s'a produs o discordanță. Atracțiunea ce o simte singuratele pentru comuna, ori provincia sa, nu numai nu slăbește, ci dimpotrivă poate întări legăturile cari i-l leagă de patrie, câtă vreme e evident nexul în care se află bunăstarea și dezvoltarea comunei ori a provinciei sale, cu bunăstarea și înflorirea întregului... *Dar numai până atunci!*“

Deci nu *inventia regionalismului*, care să fie prezentat apoi ca o maffie, să fie călăuza bărbaților noștrii de stat, ci nizuința sinceră și hotărâtă, de a introduce *o guvernare ideală*, care să cimenteze alipirea voluntară a părților singuratice la totalitatea, din care sunt chemate a face parte.

c) Se va urma mai departe principiul de a-le înlesni minorităților *participarea la viața de stat*, deschizându-li-se

posibilitatea de a intra în funcțiile publice și de a-i angaja astfel în *cadrele active ale statului român*. În deosebi, prin *libertatea administrațiunii*, singura care asigură pretențiile juste la o viață deamnă de un cetățean, se va atinge adaptarea de bună voie a minorităților noastre la viața de stat român.

d) Se va nizu mai departe, a-le atrage naționalitățile, în *cursul preocupărilor noastre de tot felul*, legându-le astfel cu toate interesele de viitorul și prosperitatea țării.

e) Vom recunoaște chiar, neamurilor conlocuitoare, cari au fost colonizate aici pentru a îndeplini un rol civilizator, *istorica lor misiune*, și în consecință: *angajându-i* la îndeplinirea acestei misiuni în mod loial, imparțial și patriotic, — vor fi protejate de stat marile lor întreprinderi economice și industriale.

O altă problemă, pe cât de importantă, pe atât de gîngă în împrejurările noastre speciale, este chestiunea centralizării și a descentralizării.

„Este neîndoios, că în orice stat centralizat, centrul singur se dezvoltă, iar toată periferia este paralizată”. „Mulțimea afacerilor centralizate face imposibilă o bună guvernare”. „Centralizarea înseamnă restrângerea libertății individuale și a grupurilor de cetățeni, pe când decentralizarea înseamnă a da o reală posibilitate populațiunii de a se dezvoltă”. „Cheia strălucirii culturale în anticitatea clasică, o găsim în unitatea politică bazată pe o largă decentralizare, care în sine nu este de cât diviziunea muncii civilizatoare”.

Iată, tot atâtea aserțiuni, cari pledează în mod convingător pentru ideea decentralizării.

Desigur, sunt nenumărate argumentele ce se aduc și împotriva decentralizării, și mai ales la noi, o decentralizare mai întinsă ar fi de-a dreptul imposibilă dat fiind amestecul neîntrerupt de neamuri diferite, cari pe o bună suprafață de pământ, fără a forma masse compacte, se întâlnesc și se întretaie neconținut.

Totuși, o centralizare, care ar vătămă interese de seamă, ori s'ar pune în contrast cu obiceiurile populațiunii, trebuie necondiționat înlăturată, mai ales „dacă nu stă la dispoziția statului un personal suficient ca număr, calificăție și moralitate, pe care să te poți răzima, și dacă principiul responsabilității, începând chiar cu responsabilitatea ministerială, nu o-

feră o garanță suficientă-constituțională, pe care să poți conta.¹⁾

„Pentru aceea la noi, calea ce va trebui să urmărim, va fi o centralizare sănătoasă care să asigure deplin și definitiv unitatea politică, și o decentralizare, care s'ar face treptat, amăsurat garanței ce ne-o oferă populațiunea sub raport național-patriotic și care s'ar extinde asupra acelor ramuri ale administrațiunii, justiției, cultului și instrucțiunii, cari în acest chip ar răspunde mai satisfăcător așteptărilor legate de ele.²⁾

O altă chestiune, care trebuie elucidată, pentru a putea fără pericol și totuși în chip just să rezolvim problema minoritară este: cum s'ar putea acorda minorităților noastre o organizațiune politică, fără ca ele să poată abuza de această sollicitudine în dauna unității și siguranței statului.

Eu cred, că organizațiunea politică nu li-se poate denega, minorităților noastre, căci fără o astfel de organizațiune, nu ar putea fi vorbă nici de mișcare și afirmare liberă.³⁾ Va trebui însă, ca această organizare să se facă *respectându-se strict formele constituționale, în și prin acele organe cari sunt ale statului*. Astfel, reprezentanța politică a fiecărei minorități ar forma-o deputații și senatorii aceleiași naționalități împreună, ei vor fi considerați în acelaș timp și ca mandatar ai naționalității respective, pe care o vor reprezenta în toate chestiile de interes public *în lăuntru țării, față de totii factorii constituționali, pe căile admise de constituție*: prin interpelații, petițiuni, gravamine și reprezentațiuni. Dreptul și libertatea electorală, vor asigura ca voința fiecărei naționalități să se manifeste liber și astfel reprezentanța minorităților va fi smulsă din mâna acelor, cari fără să aibă un mandat legal, se indrituesc la conducere. Organizația aceasta va avea dreptul de a se constitui în *corporatiune*, avându-și regulamentul său propriu și alegându-și comitetul său, care va funcționa și după expirarea mandatului membrilor săi, până la noile alegeri, când vor depune oficiul în mâna noilor deputați și senatori aleși.⁴⁾

Statul, pentru a-și proba toată lealitatea și bunăvoința față de minorități, *va asigura prin dispoziții instituționale reprezentarea minorităților în parlament în proporția lor numerică*. Spre acest scop se va face o nouă arondare a cer-

1) Aurel Onciul: „Organizația României mari”.

2) Aurel E. Popoviciu.

3) Dr. Cassia Maniu.

4) E dreptul ce și noi î-l reclamăm pentru noi prin diverse petiții în era maghiară.

curilor electorale așa chip, ca această intenție să se traducă în fapt. Eventual, — dacă se va menține actuala lege electorală — va fi inomis nevoie, ori să se facă o nouă delimitare a județelor după hotarele generale de naționalitate pe baza unui sistem de reciprocă compensațiune a micilor enclave, ori se va modifica legea electorală pentru județele cu mari minorități în sensul că în acele județe, fiecare naționalitate își va da separat lista cuprinzând numărul dinainte fixat în baza proporționalității numerice a candidaților săi proprii.

În modul acesta, cred eu, s'ar putea readuce — spre mulțumirea tuturor — cursul vieții naționale-minoritare în alvia constituțională.

S'ar putea însă obiecționa, că o astfel de organizație acordată minorităților noastre, ar periclita unitatea politică a statului și s'ar isbi de suveranitatea lui. Pe nedrept însă, căci — dupăcum observă foarte just Dr. Aurel Onciul, în opul său „Organizarea României mari” — „momentul caracteristic al statului este *suveranitatea*, adecă dreptul de a-se constitui din proprie voință, fără a fi supus altei voințe. Corporațiunile de acest fel însă, nu se constituiesc din propria voință, ci din voința statului, sub controlul lui și în limitele trase de el. Ele nu exercită deci, o putere originară, cum este suveranitatea, ci numai atribuțiuni derivative, delegate lor de statul suveran”.

Dar. avantajul cel mare al unei astfel de soluționări, care totuș, numai prin o esențială modificare a actualei legi electorale s'ar atinge, ar fi în relațiile speciale dela noi, mai mult *de ordin practic*, căci lăsate minoritățile noastre în cercul luptelor fără frâu a-le partidelor noastre politice, unde ar opera incheigate și organizate perfect, formând eventual un bloc minoritar comun în fața forțelor noastre așa de mult divizate, — ele ar influența aproape hotărâtor rezultatul alegerilor în mai multe județe, iar unde nu ar avea șanse de reușită cu lista lor separată, s'ar erigia în arbitrii, desigur neaveniți, în luptele dintre partidele politice românești.

2. Printr'o astfel de soluționare, — s'ar exclude încheierea de pacturi, cari ori-ce s'ar zice, vatăma adânc conștiința și mândria românească chiar și a celor cointeresați, dară ar ținea într'o adevărată robie politică masele populației românești în ținuturile unde naționalitățile formează mari minorități, mai ales, *dacă s'ar găsi partide românești cari fără să aibă rădăcini în acele ținuturi s'ar preta să pacteze cu minoritarii împotriva Românilor*. Exemplele nu ne lipsesc.

3. Prin această soluționare — minoritarii ar fi ținuti să se războească iei, de iei, în cadrele lor proprii, și deschizându-li-se posibilitatea de a-se emancipa de sub tutela „partidului“, ar fi în măsură, să-și aleagă reprezentanți din propria voință, dându-ne astfel o icoană adevărată de dispoziția lor sufletească.

4. Prin aceasta soluționare s'ar evita frecările continue pe temă de naționalitate, cari ar deveni de astă dată cu atât mai violente, cu cât s'ar da pe un teren propriu de a excita pasiunile până la paroxism.

5. Dar, prin aceasta soluționare, s'ar satisface în cel mai înalt grad considerațiunile de echitate și de justete, cari trebuie să fie la baza tuturor alcătuirilor și instituțiunilor noastre.

În alegerile pentru camerele industriale și comerciale, pentru consiliile județene și comunale, ar fi de dorit, să nu se prezinte liste după partidele politice, ci stabilindu-se dinainte, în baza proporționalității numerice, numărul ce-i revine fiecărei naționalități în parte, totalitatea alegătorilor să aleagă liber, individual, lista ce-i convine, având dreptul fiecine să șteargă și să înlocuiască pe candidatul care nu-i inspiră încredere cu altul care-i convine, ținând seama numai de postulatul ca principiul de bază în ce privește numărul eligibil după naționalitate, să fie respectat.

O altă împrejurare, de care va trebui să se țină seama la acordarea drepturilor și a exercițiului lor, va fi distincția ce trebuie să se facă între însăși *ideea* libertății, care în viața de stat modernă este mai presus și are un cuprins mai bogat și între *concepția juridică* despre libertate.¹⁾

Așa spre exemplu, când vom acorda libertatea învățământului, aceasta nu însemnează, ca să le dăm școalele pradă pe mâna tuturor, fie confesiuni, singuratici, ori societăți pe acții, cari apoi să le pună în serviciul unei *pretinse* culturi, după *predilecțiile, pasiunile ori tendințele* lor, căci dacă și admitem bucuros, că nota caracteristică a culturii adevărate consistă în varietatea și bogăția nuanțelor de cultură, cari nu se pot produce decât prin jocul liber al forțelor intelectuale și morale, — aceasta totuși, nu poate să treacă limitele dictate de însăși *ideea învățământului* — și a scopului, ce trebuie să-l urmărească.

O concepție despre libertatea învățământului în felul cum am cetit în foile maghiare, cari pretind nici mai mult nici

¹⁾ Bluntschli.

mai puțin, decât, ca pe teritoriile unde funcționează școli confesionale, *statul să nu poată ridica școli concurente*, este de-a dreptul ridicolă. Tot astfel nu s'ar putea tolera de dragul *libertății învățământului*, să se propună idei, cari să combată rațiunea de a fi a statului, credința în Dumnezeu, rostul religiunii, ori idei în contradicție cu moralitatea publică.

Tot astfel, sub *libertatea administrațiunii*, nu se poate înțelege decât crearea acelor condiții, cari să asigure funcționarea administrativă *cea mai bună posibilă* independent de orice influințe stăine de ea.

Prn urmare, nu considerațiuni de *naționalitate*, de *clasă* ori de *partid*, nici chiar pretențiunea de a supune administrația exclusiv rolului de *executor al puterii legislative*, vor putea să ne dea criteriile, după cari e a se judeca o bună administrație. Dimpotrivă, avându-se în vedere că administrația este o formă *proprie* de manifestare a vieții publice, paralelă legislației, ea va fi ținută strâns în cadrele atribuțiunilor sale: de a *garanta* cetățenilor participarea efectivă în administrație, de a *asigura* pe temeiu de drept raportul între stat și individ și de a *apăra* libertatea cetățenească și individuală chiar și împotriva ingerințelor guvernelor, cari în statele moderne constituționale, fiind *guverne de partid*, vor fi adeseori ispitite să confunde interesele superioare de stat, cu interesele partidului lor propriu.

* * *

Și acum ar fi să mă opresc la cel mai important moment care provoacă cele mai furioase lupte intestine într'un stat cu mai multe naționalități și care mai mult decât ori și ce determină naționalitatea. Este limba!

Nu vreau să fac apotheoză acestui bun neprețuit, care formează marca principală a naționalității și care ridică pe individ în comunitatea de vederi și de conștiință a poporului său.

Ca unul, care am luptat și am suferit pentru dreptul limbei mele, care în ezundarea inimei am gustat toată plăcerea ce o poate oferi numai ritmul particular al limbei materne, — eu nu voi putea cere niciodată, nici unui popor să renunțe la limba și la geniul său propriu. Cea mai largă, cea mai nestânjenită libertate, pe o cât de întinsă scară, iată, ce cer eu, pentru toate limbile patriei!

Dar când accentuez această convingere, desigur, nu înțeleg, ca să prefacem statul nostru într'un turn babilonic, de unde fiecare, să-și declame, cu rost ori fără rost, dreptul limbei sale. Într'un stat ca al nostru, care cuprinde mai multe naționalități, resfirate în mici enclave, încât nu arareori întâlnești într'o singură comună trei ori patru naționalități diferite, — nu se poate cere ca toate oficiile să funcționeze în toate limbile țării. Un stat ca al nostru *nu se poate lipsi de o limbă de stat ca limba oficială!* E o cerință, care în afară de alte considerațiuni, isvorește din necesitățile practice, care nu poate fi altfel. Și dacă statele între sine, au consimțit să recunoască o limbă diplomatică, și dacă, se încearcă astăzi chiar și cu limba esperanto a se înlătura greutatea comunicării spirituale dintre popoare, cu atât mai aproape trebuie să fie de înțelegerea fiecărui cetățean, că și la noi, o astfel de soluție este singura posibilă.

Tratând chestiunea limbei și a drepturilor ei, nu trebuie să se piardă din vedere, că în evoluția istorică, ideile de libertate au fost de prima dată, ele au determinat validitatea principiului *de naționalitate*, iar „chestia“ *limbilor*, — a fost abia mai târziu abordată de relațiile speciale, în cari se găsea Austria în faza-i de discompunere. Era să fie un paliativ, care însă a dat greș ca toate paliativele și a accelerat numai prăbușirea imperiului.

Să o lăsăm această „chestie“ în anticarul nenumăratelor încercări nereușite cari au secondat politica austriacă din leagăn la mormânt.

* * *

Chestiunea limbei este o chestiune de libertate, de manifestare liberă a naționalității, e prin urmare o condiție generală care nu poate fi restrânsă în paragrafi de legi, favorizând când pe o naționalitate, când pe alta, după reclamația momentului ori a vreunui petec de pământ, precum de altă parte, nu se poate admite nici afirmarea în chip demonstrativ a naționalității prin limbă, pe un teren impropriu, căci ar jini interese cu totul de altă natură, cu mult mai importante, cari nu au nimic comun cu frământările naționaliste.

Precum ar fi extrem de ridicol, ca atunci când cineva își reclamă un drept al său în fața vreunui for judiciar, administrativ etc., pentru simplul motiv de a-și afirma naționa-

litatea, s'ar încăpățina să joace ciardașul, ori călușerul (căci și dansul e un atribut a naționalității ca și limba), — tot astfel conturbarea funcționării normale a organelor de stat, prin pretențiuni de validitate a unei ori altei limbi, — este inadmisibilă.

O astfel de delimitare a exercițiului limbei, ar avea ca urmare inevitabilă stânjenirea unei bune și prompte funcționări a organelor de stat, nunumai, ci ar constitui un permanent fervent de agitațiune, ar fi excitarea pasiunilor și a susceptibilităților naționaliste, ar însemna promovarea și protejarea prin chiar dispozițiile legii a antagonismelor naționale.

Nu avem nevoie de așa ceva!

Dimpotrivă, toate terenele destinate a servi țeluri mai înalte : apărarea patriei, legiferarea, distribuția dreptului, asigurarea ordinii, protejarea onoarei și a tuturor bunurilor morale și materiale, pulsațiunea unitară a vieții de stat și funcționarea armonică a organelor sale, — toate aceste terene, vor fi ferite de a servi ca prilej pentru demonstrațiuni inutile și veninoase.

Pentru aceea, principiul de bază, care de altfel, corespunde în mod firesc structurei sociale a țării noastre, trebuie să fie :

I. limba românească, ca *limba statului*, va fi *limba oficială a tuturor funcțiunilor publice de sus până jos*.

II. întrebuințarea limbilor minoritare în țară, se va asigura *individual, pentru fiecare cetățean*, în marginile posibilității, în toate funcțiunile și serviciile unde nevoea cere.

Din acest principiu, se desprind *două mari direcțiuni*, cari vor avea să formeze preocuparea și tendința constantă atât a politicii oficiale, cât și a populațiunii patriotice.

a) Pentru a se putea răspunde postulatului de sub punctul I., se va îngriji ca fiecare funcționar ori slujbaș al statului, să aibă posibilitatea de a-și însuși în cel mai scurt timp și cât mai desăvârșit limba statului.

b) Pentru a se putea satisface postulatul de sub punctul II., se va obliga fiecare funcționar public, ca în afară de limba statului, să cunoască desăvârșit și limba populațiunii în majoritate, în ținutul unde e aplicat. Dacă vor fi într'un ținut oarecare trei, ori patru, ori mai multe minorități, — minoritățile mai mici, într'ucât întâmplător nu s'ar găsi funcționari cari să cunoască și limba lor, se vor putea folosi, ori de limba statului, ori de limba în majoritate în acel ținut.

Desigur că acest aranjament, implică însușirea din școală a limbei statului, dar recere ca și elevii români să fie în situația de a-și putea însuși limbile țării.

Pentru aceea, și dintr'un înalt sentiment de echitate, eu am conceput dintr'un început, ca chiar și în liceele de stat cu limba de propunere română, într'ucât acele se găsesc pe teritorii cu populația în majoritate de altă limbă, să se propună obligatoriu și în mod efectiv, limba populației respective. Și am avut o mare satisfacție, când ulterior am luat cunoștință, că acest principiu se aplică astăzi în Cehoslovakia.

E o necesitate aceasta, nu numai pentru a crea un corp de funcționari cât mai capabili, pe cari să-i poți utiliza amăsurat capacității lor și nu numai în baza cunoștinței de limbi, ci e o necesitate, pentru a se preveni o desvoltare de lucruri, care ar putea fi primejdioasă pentru stat.

Să ne închipuim numai, ce stări de lucruri s'ar crea la noi, peste vre-o 20--30 de ani, dacă s'ar exclude total din învățământul școalelor românești limbile uzitate în patria noastră. Generația română de azi, care cunoaște încă limbile patriei în baza sistemului școlar din trecut — s'ar pierde, iar aceea care-i va lua locul, va vorbi — poate — ireproșabil franțuzește și englezește, dar nu va ști să îngăime nici o vorbă în limba populațiilor conlocuitoare.

Se va ivi atunci necesitatea ca în ținuturile minoritare să se aplice funcționari exclusiv dintre fii minorităților respective și astfel s'ar traduce în fapt pretențiunea temerară ce cu un prilej și-au formulat-o episcopii maghiari dela noi de a-și crește și a-și aplica exclusiv pentru *viața publică maghiară* funcționarii și magistrații *lor proprii* preoții, profesorii, medicii „*vieții publice maghiare*“ etc.

Desigur, o astfel de desvoltare a lucrurilor, mai ales când ea este anunțată în modul cel mai categoric, — politica de stat înțeleaptă va trebui să o prevină prin mijloace echitabile și înțelepte, dar fără cea mai mică ezitare. „*Cursul vieții politice într'un stat va porni totdeauna dela întreg, iar nu dela părțile din cari e compus*“*).

Vom învăța și noi limbile patriei în măsura cerută de împrejurări, dar vor învăța și minoritarii limba statului pentru a se putea ferici și pentru a se preîntîmpina alte gravamene, ireparabile, ce s'ar ivi mai târziu, când din cauza necunoaș-

*) Bluntschli.

terei limbii statului ar fi excluși din funcțiunile publice. Sub acest raport vedem, că înstruirea minoritarilor în limba statului, este și un mare interes de stat, dar e și o înaltă și binevoitoare prevedere pentru mulțumirea viitoare a minoritarilor noștrii.

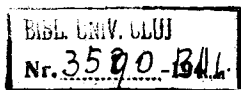
Dacă astăzi încă, se manifestă în unele cercuri minoritare o vădită adversiune pentru însușirea limbei române, dacă îndeosebi, familiile maghiare, își trimit băeții la studii cu predilecție în străinătate, — poate fi și aceasta un calcul politic, care înse, dacă se va răsbuna mai târziu, vor fi singuri ei aceia, cari vor trebui să zică: mea culpa.

După aceasta scurtă excursie, necesară, cred, — mi-s'ar putea cere să precizez, cari ar fi totuși, drepturile limbei în hotarele țării noastre?

Voiu răspunde: „naționalitatea e un moment social, (*) limba — atribut al naționalității — se va afirma liber pretutindeni unde naționalitatea e pe terenul său propriu.

Voiu răspunde — citând din Ludovic Kossuth : — „*Națiunea e statul*, numai istoria o poate produce. Naționalitatea e o realitate care poate să-și ceară în stat un loc *alături de celelalte interese sociale*, dar nu deasupra statului, ori în opoziție cu interesele statului. . . . nicăiri, nici unei rase, ori naționalități, nu-i trece prin minte să conteste statului *dreptul de a avea un tip anumit propriu*; nu-i trece prin minte nici unei naționalități ca în privință *politică* să pretindă altceva decât: să nu se facă nici o deosebire de rasă ori naționalitate în *exercitarea drepturilor cetățenești*, — iar în ce privește *limba și naționalitatea*, să nu se pună *piedeci din partea statului cultivării pe cale socială a acestui interes social.* (**)

Cine a urmărit cu atențiune desvoltarea mea, va fi observat de sigur, că în vederea rezolvirii acceptabile a problemei noastre minoritare, am ieșit departe din cadrele săbuite de Ludovic Kossuth.

*) Kuncz Ignác : „Nemzetállam“.

**) Kossuth Lajos : „Irataim az emigrációból“, vol. II. pg. 145.

Doamnelor și Domnilor,

Aceste sunt momentele principale, cari trebuiesc luate în seamă, în vederea soluționării juste a problemei noastre minoritare.

Desigur, fiecare punct separat, ar putea fi dezvoltat și argumentat pe larg, încât fiecare punct separat, ar putea să formeze subiect pentru un nou studiu.

Ar fi chiar de dorit o tratare cât mai largă a ideilor ventilate la acest loc. Deși într'o materie ca aceasta, detaliile provoacă mari disensiuni, totuși ținută discuția în cadrele etalate de mine, cred că cu obiectivitate și bunăvoință, s'ar putea ridica vâlul deasupra multor amănunte și dificultăți, cari ne întărită încă, fără nici un folos, nervii.

Pentru a nu depăși limita ce mi-am propus dela început să observ, nu am ținut de cuviință să înșir separat nici toate drepturile civice și politice, a căror recunoaștere decurge în mod evident, din principiile, cari stau la baza dezvoltării mele.

Inteligența On. Public, căruia se adresează cuvântarea mea, va complecta desigur, toate lacunele și va îndrepta toate greșelile ce le voiu fi făcut, — tot ce eu pot să mai cer, peste indulgența generoasă ce mi-a acordat, este să judece expunerile mele cu bunăvoința, cu care merită să fie îmbrățișată o cauză atât de gingașe și grea, dar atât de frumoasă și atrăgătoare pentru ori-ce **om** cu adevărat, pentru orice suflet onorabil.
